

Megítélésünk, erősíteni és szélesíteni kell azon tendenciát, hogy a munkásság növekvő társadalmi megbecsülésében a műveltségük és önművelődésük fontos értékmérő legyen. Ennek eléréséért szemléleti hibákkal is meg kell küzdenünk, amelyekkel nap mint nap találkozhatunk: az általános és szakmai műveltség merev szétválasztása, a szakmai műveltség tulbecsülése, az általános ismeretek bővítésekor az önművelődés lebecsülése, a politika és a kultúra kettéválasztása stb.

E nézetek elleni harc során kell megértetnünk, hogy a művelődéshez tartozik, a műveltséget emeli mindaz, ami a környezetet emberiesíti, a tudást gyarapítja, a jártasságot szilárdítja, ami képessé tesz a jobb gyakorlati és szellemi alkalmazkodásra az újuló környezetben. Jó alap számunkra a budapestiek műveltségének fejlődése. Egyre szélesebb körben emelik fel szavukat a szocialista kulturától, erkölcstől és izléstől idegen jelenségekkel szemben. Növekszik azoknak a száma, akik a kulturális értékekből mind többet és mélyebben kívánnak megérteni.

Ugy vélem ez nem más, mint a bennünket meghatározó új körülmények felismerése, új lehetőségeink megvalósítása. Marx szellemében a műveltséget és a művelődést úgy kell látnunk, mint a közösség és az egyén, mint az emberiség mind teljesebb szabadságának egyik útját; talán legemberibb és legtisztultabb eszközét.

A budapesti közművelődés dinamikus fejlesztése éppen ezért fontos társadalmi, politikai és kulturális kötelezettség. A tömegpolitikai munkában, minden szervezetnek fokozottabban kell építenie a közművelődésre, elősegítve, hogy sajátos eszközeivel, változatos formáival hatékonyan járuljon hozzá a lakosság szocialista magatartásának, világnézetének, erkölcsének, izlésvilágának fejlődéséhez.

A fiatal Marx utal arra, hogy "az ember a szépség törvényei szerint is alakít". A szépség a munkával kapcsolódik össze, az ember egyrészt szükségletei szerint termel, másrészt a szépség törvényei szerint - társadalmi szempontból természetesen az első az alapvető.

A közösségi társadalom és a korszerű szocialista termelés alapjai állnak, a fejlődésének lehetőségei bizonyítottak. A községi élet működését, a csoportok, a rétegek, az egyének viszonyát, a magánélet ezer szállát kell megújítani, tökélesíteni, zavartalanná tenni. A legfontosabb "termelőerőt" az emberi tudást, előrelátást, önállóságot, kezdeményező-képességet kell olyan helyzetbe emelni, hogy biztoskezü irányítója, igazi gazdája és élvezője legyen épülő szocialista társadalmunknak.

NÉMETH LAJOS:

Egy város és a képzőművészet kapcsolatáról nehéz röviden beszélni, hiszen bonyolult összefüggésláncolatról van szó, hacsak nem fonódik egy össze egy képzőművészeti iskolának a léte egy városéval, mint történt az itáliai quattrocentóban, ahol joggal lehet a festészeti iskolákat városok szerint megkülönböztetni. A modern korban azonban ilyen egyszerűre, egy város és a képzőművészete közötti egzisztenciális kapcsolatra már sokkal kevesebb példát lehet találni. Még kis városok esetében inkább, hiszen magyar viszonylatban akár Szentendre, akár Hódmezővásárhely neve egyuttal művészeti stílusigazodást is jelöl. A felejthetetlen Genthon István azonban hiába próbálta a posztnagybányai stílust képviselő, úgynevezett Gresham-kör művészetét "Budapesti iskolának" nevezni - javaslata nem gyökeredett meg, mert Budapest képzőművészeti élete már olyannyira differenciált volt, hogy nem lehetett egy stílusigazodáshoz kötni. Nincs ez másképp korunkban sem. A képzőművészet területén budapesti iskoláról nem beszélhetünk.

De hiba lenne egy város képzőművészeti kulturáját csupán egynéhány festészeti iskolára vagy megvalósult műre korlátozni. Hiszen ne feledjük el, bármennyire ellene is mond a köznapi esztétikai szóhasználatnak, az építészet és az urbanisztika is a képzőművészeti kultúra összetevői, sőt, mindenekelőtt ezek szabják meg a képzőművészeti kultúra milyenségét. Másrészt minden nagyváros megteremti azokat a monumentális középületeit, amelyek az adott társadalom szimbólumainak a vizuális-plasztikai megfogalmazói, a kor képzőművészeti igazodásának a szervezői, a város egy-egy történelmi korszakára jellemző stílusmodelljei.

Közismert tény, hogy Budapest máig is domináns városépítészeti képe a századfordulón alakult ki, ekkor épültek azok a nagy középületek, amelyek rendeltetésüknél fogva is szimbólikus-reprezentatív jelentések hordozóivá és különféle képzőművészeti ágak, műfajok összefogóivá válhattak. Az is közismert, hogy ezekre a nagy monumentumokra a korabeli magyar társadalom eszmevilága, a historizáló eklektika nyomta rá a bélyegét, és e historizáló, eklektikus stílus nyomasztó jellegén az a tény sem változtatott, hogy a szecesszió sok rangos műve épült Budapesten is. A szecesszió ugyanis e szempontból már későn érkezett, hiszen a szimbólikus-reprezentatív funkciójú középületek tulnyomó része már korábban, historizáló-eklektikus stílusban felépült, márpedig e középületeknél volt lehetőség a képzőművészeti ágak összefogására. Ezért az ilyen nagyobb szabású, stílusorientáló szecessziós középületek inkább a lassabb ütemben fejlődő vidéki városokban kerültek felállításra, mint például a marosvásárhelyi vagy a szabadkai művelődési palota.

A két világháború között sem épült annyi jelentős középület, hogy a kor felvehette volna a versenyt az uralkodó historizáló eklektikával, sőt tragikus módon a huszas években a historizmusnak, - élén a neobarokkal -, új hulláma is tetőzött. A valóban modern építészeti és képzőművészeti irányok háttérbe voltak szorítva, nagyszabású építészeti és képzőművészeti koncepció kibontakozására nem adott lehetőséget a retrográd társadalmi helyzet. Ami új mutatkozott, az megfelelően a magyar fasizmus klerikális orientációjának, a templomépítészetben figyelhető meg. Itt valóban kísérlet történt a képzőművészet ágainak az összefogására és egységes stílus kialakítására. Mindenekelőtt a városmajori templomra gondoltunk, a novecento igazodású, újklasszicista római iskolának e modell-tisztaságu termékére, amely természetesen magában hordta mind azt az ellentmondást, ami a római iskola sajátja volt. A neoklasszicista igazodású építészet és képzőművészet sem tudta azonban veszélyeztetni az uralkodó eklektikus stílust, jóllehet elszórt emlékeit a templomépítészetben tul is megtaláljuk, így például köztéri plasztikában.

A felszabadulás után egyideig úgy látszott, hogy az új társadalom meg akarja és meg tudja teremteni azokat az új középületeket, amelyek az építőművészet és a képzőművészet együttes erejével szimbólum érvényűek és stílus szervezők lehetnek. A MÉMOSZ székház, a régi Szabad Nép székház vagy az olyan képzőművészeti csoportosulás, mint a "Közösségi művészet felé!" kiállítás ugyancsak példázta ezt, arra utalván, hogy az építészet és a képzőművészet területén is van lehetőség a szocialista szellemű átalakulásra és a forradalmi átalakulás olyan nagyszabású új művekben is tükröződni fog, amelyek meghatározóak Budapest új arcát is. A nagyszabásúnak ígérkező programot azonban megzavarta az ötvenes évek esztétikai vulgrizmusa, a marxista esztétika hibás értelemezéséből fakadóan megerősödő konzervatív, klasszicizáló irányok újjáéledése. Jól jellemzik ezt az ötvenes évek elején felállított köztéri szobrok - például a Kossuth- és Dózsa emlék-, amelyek stílusukban inkább kötődnek a századvég historizmusához, mint az 1945 utáni új szellemhez.

A hatvanas évektől változott a helyzet és szemtanui lehetünk Budapest városképe forradalmi változásának. Mert kétségkívül a képzőművészeti kultúra módosulása leginkább e téren mutatkozik meg, és az új létesítmények ereje következtében az eklektikus-historizáló stílus kezdi elveszíteni azt a hegemoniáját, amely több, mint fél évszázadon át érintetlen volt. Mindenekelőtt az Erzsébet-hídra és a vele kapcsolatos átrendezésekre, utakra, a Déli pályaudvarra, a Metro-ra, a rendkívül sokoldalú és szellemes műemlékvédelemre, a városnegyed újjászületésére gondoljunk, de emellett olyan sikerült egyedi alkotásokra is, mint a ChemolimpeX székház vagy a mérethibái és városképileg nem valami szerencsés megoldása ellenére is impozáns Intercontinentál, Persze a nagy eredmények mellett vannak fiaskók is, mint a nem szerencsés toronyépületek, a Martinelli tér tönkretétele vagy a tabáni templom csodás terének a durva elrontása - de mégis a jó dominál, és e téren szembeötlő, hogy mit teremtett korunk és milyen koncepció alapján kívánjuk továbbfejleszteni a fővárost. Sajnálatos azonban, hogy ezek között az új épületkomplexumok között kevés olyan található amely rendeltetéséből következően is szorgalmazná az építészet és a képzőművészet együttműködését. Ilyen lenne az új Nemzeti Színház, új kortárs muzeum, reprezentatív művelődési központ, egyetemi város stb. Ezekre azonban ezideig anyagi okok miatt nem kerülhetett sor, ezért még nem születhetett meg az olyan stílusmodell reprezentáló mű, mint volt a két világháború között az említett városmajori templom, korábban az Opera vagy a Tudományos Akadémia. Ezért azok a rangos képzőművészeti monumentális művek, amelyek az elmúlt másfél évtizedben születtek, tulnyomórészt korábbi stílust tükröző épületek, belső térbe kerültek, ezért ha önmagukban rangosak is - mint például Barcsay Jenő mozaikja, Kondor Béla panorája -, nem tudtak stílusorientálóa válni, nem nyomják rá tehát bélyegüket a város képzőművészeti kulturájára.

Egy város képzőművészeti jellegének a kialakításában a városképi, építészeti együttesek mellett különösen a köztéri szobrászat játszik nagy szerepet jelképalakító képessége és a szüntelen nyilvánosságából fakadó fokozott hatása miatt. Sajnos e tekintetben nem csupán az ötvenes évek elején emelt köztéri szobrok maraszthalhatók el, hanem az elmult másfél évtizedben felállításra került művek tulnyomó részénél is hiába keresnők azt a nagyvonalú, modern koncepciót, amely az említett építészeti megoldásokat jellemzi, pedig rendeltetésük, központi helyük miatt (Lenin-émlék, Tanácsköztársaság-émlék, Centenárium-émlék, a kerületekben lévő felszabadulási emlékek stb.) ugyancsak meghatározó jelentőségűek. A képzőművészeti kultúra elmaradottsága is itt éreztetileg inkább a hatását, ez mutatkozik meg a megbízó és zsűriző fél óvatosságában és a nagyközönség reagálásában, amelyek jellemző példája volt az óbudai lakótelepen felállított Somogyi József szobor körüli ingerült vita. E téren Budapest nem csupán korunk nagy lehetőségeitől maradt el, hanem vidéki városaink is merészebbek.

Ugyancsak fontos része egy város képzőművészeti kulturájának muzeumainak, kiállítási lehetőségeinek a helyzete. A hallatlan jelentős eredmények mellett e téren sem beszélhetünk csupán pozitívumokról. Míg muzeumpolitikánk nagyvonalúsága és hozzáértése révén valóban nemzetközi szintre emelkednek a fővárosban levő muzeumaink és jó tudományos bázisra utal a kiállítások sokrétűsége és szakmai rangja, a város képzőművészeti kulturája fejlesztésének nagy akadálya, hogy nincs meg a kortárs művészet rendszeres bemutatásának a lehetősége. E téren Budapest elmaradt a vidék fejlődése mögött. De még ennél is nagyobb nehézség, hogy a kiállítási lehetőségek nem méltóak ahhoz a világvárosi szinthez, amelyet fővárosunk már más téren elért, és amelyet a megújult képzőművészetünk fejlődése is megérdemelne. Nemcsak arról a nagy hibáról van szó, hogy elszívetten lebontották a Nemzeti Szalont és anyagi okok miatt helyette még nem épült fel új kiállítási csarnok, hanem hiányoznak a kis galériák is, amelyek oly gazdag színtartalmúak a külföldi városoknak. Az üzleti jellegű, reprezentatív képcsarnokok nem helyettesíthetik őket, sőt, gyakran akadályai a valóban minőségi művészet állandó bemutatkozásának. Pedig nincs szó megoldhatatlan problémáról, helyet lehetne találni, és kis költségvetésű galériákról lévén szó, az anyagi kérdés sem mérvadó. Elég lenne csak megszabtatni a mai méltatlan helyzetéből a Gresham-udvart, a belvárosi passage-okat vagy az Erzsébet-hídtól a Szabadság-hídig terjedő belvárosi részt, - amely egyébként a legrövidebb és leghangulatosabb része a városnak -, és mindjárt új színfolttal gazdagodna a város és új fórumok jönnének létre, ahol találkozhatik a város népe saját képzőművészetével.

Janusz DURKO (Lengyelország);

Ich beabsichtige, am Beispiel des Historischen Museum von Warschau, einige Probleme gegenwärtig zu machen, die mit der Rolle der Museen in der Erforschung der Stadtgeschichte im Zusammenhang bleiben. Mit der Geschichte Warschaus beschäftigen sich: Institut für Geschichte der Polnischen Akademie der Wissenschaften Institut für Geschichte der Warschauer Universität Archiv der Stadt Warschau und das Historische Museum der Hauptstadt Warschau.

Im Vergleich mit den beiden Instituten und dem Archiv sind der Forschungsbereich wie die angewandten Methoden im Historischen Museum unterschiedlich. Das ergibt sich aus den grundlegenden Funktionen der Museen, so auch des Historischen Museums, zu welchen gehört: aufzusammeln, die Sammlungen aufzubewahren, zu bearbeiten und dem Publikum zu erschliessen. Im Historischen Museum von Warschau umfassen die Aufsammlungsrichtungen hauptsächlich die sogenannten Varsaviana, zu welchen unter anderen Malerei, Skulptur, Graphik, Ikonographie, Numismatik, Kunstgewerbezeugnisse, historische Denkwürdigkeiten, Geweben, Waffen, Uniformzeug, wie auch Drucke und Dokumente gehören. Den Inhalt der Forschungsarbeiten gestalten die aus den Aufgaben des Museums erwachsenden Erfordernisse, also die Verpflichtung die Sammlungen zu bearbeiten, das Organisieren beständiger und zeitweiliger Ausstellungen, sowie Probleme des Aufbaus wissenschaftlicher Dokumentationsbasis. Dieser Arbeitsbereich, dessen Rückhalt die Sammlungen bilden, bestimmt die Forschungsbestrebungen.